

Шогумо эл, порымик да гим верр!

ЯМДЕ-ЛИЙ

1933 ий 1 февраль годсек лектеш.

0+

Чылан юнкор ме улына

Н. СЕМЕНОВАН фотожо.

«Марий Юнкор – 2019» регион-влак кокласе слёт Марий Эл Республикысе тўвыра, печать да калык-влакын пашашт шотышто министерствын «Государственная национальная политика Республики Марий Эл на 2013-2025 годы» кугыжаныш программе да Юл кундем федерал округышто увертарыме «Театральное Приволжье» мер проект почеш эртаралтеш.

«Марий Юнкор» слёт 13 гана эртен.

Слёт 17–22 июньшто Национальный президент школ-интернат пелен эртен.

Тений тудо Театр идалыклан да Марий

Элын 100 ияш лўмгечыжлан пўлеклалтын.

Самырык возышо-влакым саламленйт:

- Марий Эл Республикысе тўвыра, печать да калык-влакын пашашт шотышто министрын алмаштышыже М.И.МАТВЕЕВ,
- Марий Эл Республикысе Кугыжаныш Погын вуйлатышын алмаштышыже А.Н.Иванов,
- Марий Оныжа Э.В.Александров,
- Марий-влакын национал-калыкле автономий вуйлатышын алмаштышыже Н.В.Пушкина,
- Марий Эл Республикысе кугыжаныш

Погынын пашаенже, драматург А.А.Петров,

- Марий Эл Республикысе писатель пўлкам вуйлатыше, «Кече-Солнышко» журналын тўн редакторжо С.Д.Архипова,
- «Марий Эл» газет ООО-н директор-тўн редакторжо А.С.Абдулов, «Кугарня» ГУКП-н директор-тўн редакторжо Э.А.Иманаев,
- «Ончыко» журналын тўн редакторжо И.Г.Попов, «У сем» журналын тўн редакторжо Л.П.Ягодарова,
- МЭТР телевиденийн журналистше В.В.Горохова.

Сенгымаш

Санкт-Петербургышто «Звуки и краски белых ночей» VII тўнямбал конкурс-фестиваль эртаралтын. Тушко Россиясе тўрлө верла гыч, тыгак Латвий, Белоруссий да Казахстан гыч 500 утла участник погынен. Марий Эл гыч Козьмодемьянскысе А.Я.Эшпай лўмеш йоча сымктыш школын икмыняр коллективше миен. Чыланат сенгымаш дене пўртылыныт! «Дети» да «Россияне» куштышо ансамбль-влак II степенян лауреат лийыныт. «АртиСТЫ» да «Семь Я+» театр студий-шамыч 1-ше верыш лектыныт. Олеся Павлова скрипке дене шоктен да I степенян дипломант лўмым налын. Тугеже нунылан мом каласыман? Мо-ло-дцы!

Йоча-влакым 26 ноябрьште Москваште вучат. Тушто тўвыра да сымктыш аланысе «FossArt» тўнямбал премийым налшаш верч шукин-шукин танасаш тўналыт.

Марий Элысе Госавтоинспекцийын увертарымыж почеш, республикыштына идалык тўналтыш гыч велосипедистлан кўра корнышто 14 туткар лийын. Чылаже 9 ег эмганен, нунын кокла гыч 6-шо – йоча.

Ушеш-гарена: тыланда 14 ий темын огыл гын, велосипед дене кугорнышто кудалышташ ок лий.

«Каменная речка» санаторийыште «Безопасное лето» фестиваль эртаралтеш. Тудым Марий Элысе МВД-н ГИБДД Управленийже ден образований да науко министерстве эртарат. Йошкар-Оласе да Медведево районысо школла пелен лагерыш коштышо йоча-влаклан корнысо правил-влакым эскерыме нерген занятийлам эртарат.

Фотоувер

Кодшо ийын Марий Элысе выпускник-влак кокла гыч 16 тунемше 100 баллым поген. Тений – коло куд стобалльник, тыгай предметла дене: химий – 4, профильный математике – 6, руш йылме – 11, физике – 5. «Ушанена, ЕГЭ-н чумыр лектышыже почеш 100 баллым погышо шуқырак лиеш», – палемден Марий Эл Республикысе образований да науко министр Н.В.Адамова.

Шочмо велыште вўдшат шўжым элла. Калыкмут.

Пеледыш тылзе тўналтыште Морко посёлко воктенысе аланыште «Пеледыш пайрем» эртыш. Мыят тушко мийышым. Йоча-влаклан тўрлө аттракцион, онгай модыш-влак лийыныт. Изи ўдыр-рвезе-влак, сценыш лектын, почеламутым лудыч, мурым мурышт.

Настя ИВАНОВА.

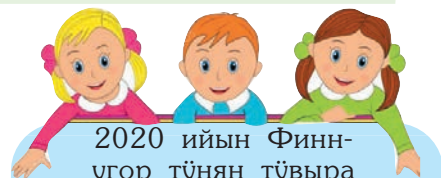
Морко, Коркатово.

Марий Элыште верланыше 34096 №-ан воинский частыште тиде кечылаште «Зарницы Поволжья» военно-спортивный модмашын муниципал этапше кая. Тушто 16 команде – кокшўдө чоло ончыкылык салтак – танаса. Эн тале команде республикын чапшым Оренбургышто аралаш тўналеш.

Марий Элысе ОНФ-ын енге-влак «Идём в музей» Всероссийский акцияш ушненыт да Козьмодемьянскысе «Дарование» школ-интернатын шўдө утла воспитанникшылан пеш сай пўлекым ыштеныт. Йоча-влак оласе тўрлө музейыш экскурсийыш коштыныт.

2020 ийын Финнугор тўннан тўвыра рўдолаже лўмым налшаш верч кум кундем йодмашым пуэн: Пошкырт республикысе Мишкан села, Эстонийысе Виру-Нигула волость да Кихну остров. Сенгышыш Мишкан села лектын. Тидын нерген 14 июнышто Унчо (Морко) селаште увертарышт.

Кугезына-влакым огына мондо

Мемнан кугезе коча-кована-влак пеш неле, шучко жапыште, шуко вўрым йоктарыман сар кайыме пагытыште иленят. Нуно, икте кодде, шочмо элым, йоратыме ешыштым аралышаш верч йўдшө-кечыже тыршенят. Уныкаштлан, йочаштлан тыныс илышым пöлеклышаш верч шуко марий салтак вуйжым сар пасуэш пыштен. Шучко сар шуко ешым тулыкеш коден. Сенгымашым кугу тыршымашлан көра веле конден кертме.

Нунын подвигыштым шарнымаш – эн тўн,

мом ме, самырык-влак, ыштен кертыва.

Нунулан шуко йöсым чыташ пернен: йўштым-шокшым, шужымашым, лишыл енын колымыжым... Кажнын ушыштыжо ик шонымаш лийын – фашист тўшкам кырен шалаташ, тынысым кондаш. Шке илышым чаманыде, вўрым йоктарен, элнам тушман деч арален коденят.

Катя ЛИПИНА.
У Торьял,
Тошто Торьял.

Кугешнена

Мыйын кугезе кочам Иван Васильевич Орлов 1898 ийыште Изи Руюлыште шочын. Сар деч ончыч Марфа Васильевна марлан налын. Нунын кум йочашт лийын: Егор, Таисия, Настя. Кугу Отечественный сар тўналмеке, кугезе кочам фронтыш каен. Тудын ўмыржö 1943 ий 1 мартыште Украиныште кўрылтын. Мый кочамым ом мондо.

Аня ОРЛОВА.

Мыйын кугезе кочам Егор Владимирович Бабайкин 1915 ий кылме тылзын 16 кечынже шочын. Кугу Отечественный сарыште рядовой лийын. Тудо шуко гана сусырген гынат, сар гыч пöртылын. Сар нерген каласкалаш йöратен огыл, но ўмыржö мучко йолташыжым шарнен илен. Йолташыже кочам уралтме рок йымач кўнчен луктын, илышыжым утарен. Кугезе кочам 1955 ийыште колен. Мый тудын дене кугешнем.

Настя ОРЛОВА.

Марий Турек, Сысоево.

2020 ий – Сенгымашлан 75 ий.

Таче 12 шагатат
15 минутлан, ик минутым
шып шоген, сареш колы-
шо-влакым шарналтена.

21-22 июньышто Российыште «Шарнымаш сорта» тўнямбал мемориал акций эрта. Тудо Кугу Ачамланде сарыште Сенгымашлан 75 темме лўмеш увертаралтеш. «Ночные волки» клубыш коштышо-влак чўктыман сорта дене тентгече Йошкар-Ола мучко кудал эртенят. Воин Чап памятник воктене «Завтра была война... Свеча памяти» акций лийын. Шўдö утла сорта дене «ПОМ-НИМ» мутым волгалтаренят.

Увер

Тыныс лийже тўнямбалне!

Шордўр тўн школышто
«Песни в военной шинели»

17 гыч 30 июнь марте Володя Дубинин лўмеш рўдериште «Большие юнармейские состязания» лагерь эртаралтеш. Тиде сменыш Йошкар-Оласе Юнармий толкыныш кодшо тунемме ийын ушнышо 120 юнармеец чумырген. Нунын дене военнослужащий, Росгвардий салтак, шокшо верлаште кучедалше ветеран-влак вашлийыт.

конкурс тачат чоныштем ила. Йоча-влак сар годсо мурым модын ончыктышт. Нуным палашат неле – чылан гаяк салтак вургемым чие-ныт. Школ мучко «Пусть всегда будет солнце» муро шергылте. Вара йоча-влак границым оролышо пограничникомоктен мурен модыч.

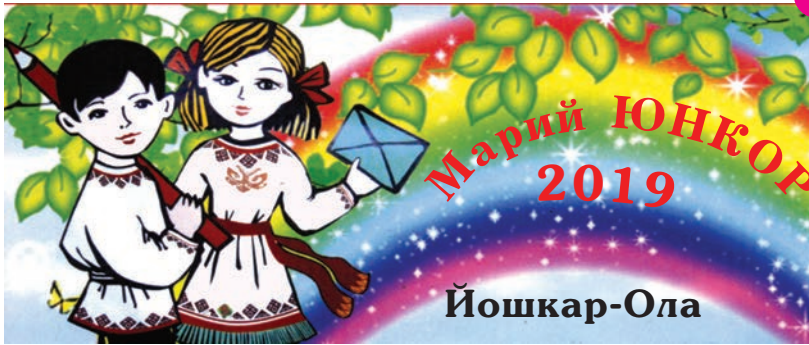
Почешышт кугурак класслаште тунемше-влак ушнышт. Теве мланде йымал омашыште тул воктене гармоньчо ойган муро семым луктеш.

Тыштак салтак-влак шинчат: кө серышым воза, кө винтовкым эрыкта, санитарке сусыр салтакын вуйжым эмла. Ынде сценыш кум танкист лекте. Нунат рольым пеш келыштарышт. Пытаргышлан «День Победы» мурым тунемше, туныктышо, ончаш толшо уна-влак авалтышт.

З.С.БОГДАНОВА.

Морко район.

ИКЫМШЕ КЕЧЕ

Слётым почмо кечынак телевидений журналист мый дечем интервьюм налын. Кушто илымем, кунам «Ямде лий» газетышке возаш тўналмем да моло нерген йодын. Юнкор слётым почмаште мурым муринам да икымше гана лўддымемым шижынам. Шонем, тыгай слётыш кажне йоча логалнеже.

Юля УСОВА.

Марий Турек.

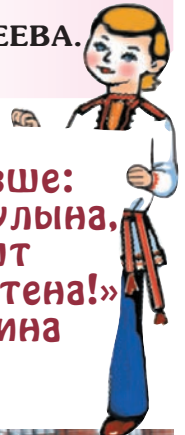
Палемдымаш: «Шочмо вер» мурылан мутым «Ямде лий» газетын юнкоржо, а кызыт редакций пашаен Христина Александрова возен.

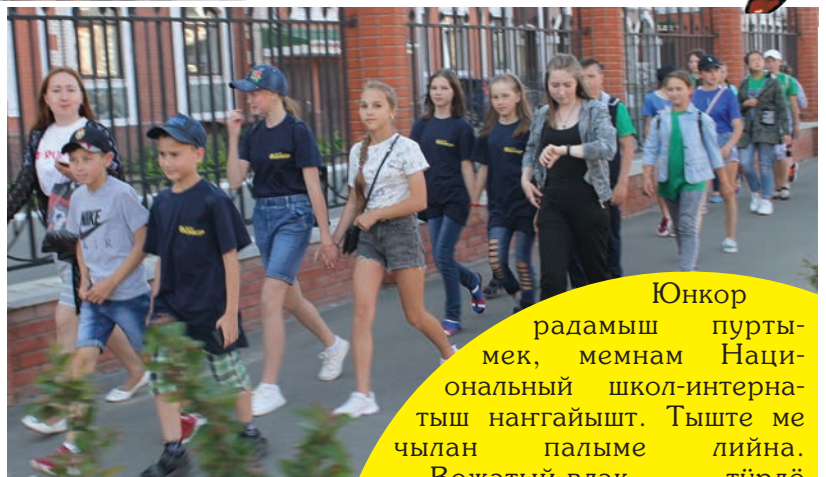
«Юмынўдыр» отрядын девизше: «Юмынўдыр улына, Ош кава гыч воленна».
Командир – Алёна МЕДВЕДЕВА.

Вика ТИМОФЕЕВА.
Морко, Эгерсола.

«Артист-влак» отрядын девизше: «Ме артист-влак улына, Рышт да рошт тавалтена!»
Командир – Ирина ПЕТРОВА.

Юнкор радамаш пуртымек, мемнам Национальный школ-интернатш нангайышт. Тыште ме чылан палыме лйна. Вожатый-влак тўрлў модыш дене модыктышт. Куд шагатлан Патриарший площадьысе латкок апостолым ончаш мийышна. Йошкар-Олан Какшан серже пеш мотор коеш. Тиде кече мыйын шарнымашеш эрелан кодеш.

Алёна МЕДВЕДЕВА.
Йошкар-Ола, 21-ше школ.

Татарстан, Агрыз, Буймо:

Алина БОЧКАРЕВА:

Чонемлан пеш веселан чучеш. Мылам тыште пеш келша. Пагытым онайын, сайын эртарена. Йоча-влак поро, весела, ваш-ваш полшышо улыт. Мый тышке толмемлан йывыртенам. Йошкар-Олам шукрыак ончен коштнем.

Катя МИХЕЕВА:

Ме кужу корным кудал толынна. Корно мучко шонышым: мо тыште лиеш, мом ыштена, кўм вашлийына. Пешак Йошкар-Олам ужем ыле.

Василиса САМУТКИНА: Марий Эльш мый кугу куан дене толынам. Ола мыланем пеш келша. Тыште чапле вер-влак улыт. Вескана мыйын Йошкар-Олашке тунемаш толмем шуэш. А кызытеш поэт, писатель, «Ямде лий» газетын журналистше-влак дене палыме лиям. Тыланен кодам чылаштан пиалым.

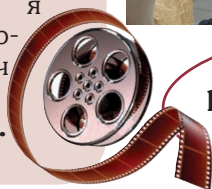

Кокымшо кече мыланем моткоч келшыш. Кечывал деч ончыч Историй да археологий музейш коштна. Мемнан деке телевидений толын да репортажым сниматлен. Мый дечемат интервьюм налыч. Телевизор дене ончымо годым чылажат куштылгын да писын ышталтыла чучеш. Но тыге огыл улмаш. Чынжым каласаш гын, чонышто тыгай тургыжланымаш. Вет от пале, могай йодыш тыйым вуча. Шонет, вашештен от керт але иктаж мутшым йонылыш каласен колтет. Но нимат огыл. Оператор тылат шижтара да йонылыш шомакетым уэш моторын ойлаш йодеш. Тыгеже нимо деч лўдаш, вет вашештен кертдыме йодышым огыт пу. Трук, илен-толын, мыят тележурналист я оператор але газет журналист лиям да мыйын гаяк юнкор-влак деч интервьюм налаш тўналам.

Ирина ПЕТРОВА.

Морко, Коркатово.

Моло фото-влакым https://vk.com/yamde_lii тўш-каште верандыме. Тушто ончыза.

Тыште мый шуко йоча-влак дене палыме лийынам. Пўлемыште Даша дене пырля илена. Тудо Оршанке район Кугунур гыч. Вич кечыште ик еш гае лийына манын ўшанем.

Катя ЯКОВЛЕВА.
Волжский,
Корамас.

Мый у йолташ-влакым муынам. Нунын лўмышт – Ваня Репин, Андрей Никифоров, Сева Никитин, Эльмир Анисимов. Мыланем лагерь да йолташ-влак пеш келшат.

Иван ГОРОХОВ.
Советский, Кельмаксоло.

Ме, юнкор-влак, кокымшо кече слётшышто улына. Чылан икте-весе дене палыме лийынна. Таче занятий-влак тўналыныт. Эн ондак школ-интернатыште марий йылмым да литературым туньктышо Э.В.Петрова С.Г.Чавайн лўмеш кабинет нерген каласкалыш. Вара, кок тўшкалан шелалтын, поэзий занятийыш кайышна. Мемнан Христина Александрова почеламутым лончылаш туньктен: ударенийым чын шындаш, рифмым кычалаш. Йыван Кырлан да «Ямде лий» газетеш савыкталтше ик почеламутым примерлан налынна. Мыйын «У ий дене» почеламутем лончылышна – чыла чын лекте.

Анна ОРЛОВА.
Марий Турек, Сысоево.

Ошма гыч шочеш сүрет

Тачысе саманыште могай гына чия уке, мо дене гына огыт сүретле! Иктыже – ошма мультипликаций, але вес семынже ошма анимаций, порошок технике маналтеш. Тиде сүретсымыктышлан негызым пыштышлан Канадысе да Америкысе мультипликатор, режиссёр Кэролин Лифым шотлыман. Тудо 1969 ийыште «Песок, или Петя и Волк» ошма сюжетым калыклан ончыктен. Российышке тыгай технике икмыняр ий ончыч веле толын шуын. Ошма мультипликаций дене кугу специалист-влак тачысе кечынат уке улыт.

Надежда Рукавишникова «Ошма шагат» мастерскойым вуйлата. 2004 ийыште Йошкар-Оласе художественный училищым сүретче-педагоглан, 2011 ийыште Марий кугыжаныш университетыште педагог-дефек-

тологлан тунем лектын. Икмыняр жап ик студийыште художниклан тыршен. 2018 ийыште, педагогикым да у сүретсымыктышым ушен, Йошкар-Олаште шке мастаргудыжым почын.

– Волгалтарыме үстельште ошма, шинчал, тыгыдемдыме кофе, сақырложаш полшымо дене түрлө сюжет шочеш. Тиде ошма анимаций маналтеш. Нимогай инструмент огеш күл, кид гына лывырге лийже. Онай сүретсымыктыш дене кеч-могай ийготан йоча заниматлен кер-теш. Кугу нелылык уке. Йонгылыш сүретлышым

манын, лүдшаш уке, куштылгын үштын кудал-таш лиеш, – умылтара Н.Рукавишникова.

Ошма мультипликаций йочан парняжым лывырта, логике да образ мышленийжым виянда. Икшыве сайын шонаш тўналеш, йылмыжым лывырта. Чот тарванылше (гиперактивный) йоча-влаклан моткоч пайдале. Иканаште кок кид дене сүретлымаш вуйдорыкын кок полушарийжыге пашам ышташ тарата. Мастаргудыш кугыен-влакат кумылын коштыт. Тыгай сомыл пашасе стресс да нойымаш деч утара.

Кугурак олалаште ошма шоу-влакым эртарат. Художник-влак калык ончылнак ошма дене сүретлат, ик сүрет весе дене алмашталтеш, тидын годым сылне сем йонга. Тыге сюжетан кўчык кино шочеш.

Х.АЛЕКСАНДРОВА.

Полдыш – тиде изи үзгар, но тудо йомакыште юзо лийын кертеш. Тидын нерген мый тыланда колыш-таш темлем. Шыпак лийза, колыда, йомак мемнан омсашке перкала.

Икана чодыраште шоншо, йолгорно дене кайымыж годым, полдышым муо. – Ой, могай сай пөлек у пинчакемлан, – шоналтыш тудо.

Но пошкудо ур ойла: – Тыге сай огыл. Полдышым йомдарышым маш күлеш.

– Тиде полдыш кисан огыл, тудын жилетше нарынче, а полдыш – йошкарге, – шоншо шонкала.

– Мерагланат келшен огеш тол, вет тудын мыерже ошо але сур, – ур шижтара.

– Ала йошкар рывыж тиде полдышым йомдарен? Але маска? – ур ден шоншо пол-

дышым савыркатат. Но ны маска, ны рывыж дене вашлиймышт ок шу – лўдыт.

Но шуко шонкалаш ок верешт. Шогертен почыштыжо у уверым конда. «Тиде полдыш –

Юзо полдыш Йомак

Вуверкуван, – манын каралеш.

– Полдыш тыглай огыл, а юзо виян».

Ур ден шоншо куанен тўршталтат, да тунамак кумылышт волен кая. Ик могырым, юзо – тиде онай, а вет шучко Вуверкува деке кайыман. Мом ышташ? Икмыняр жап шоналтымек, ур ден шоншо корныш тарванат.

Вуверкува полдышыжым ужат, вигак шыргыжале.

– Тиде мыйын сарафанем гыч, – мане. А вара чоян

ончале да каласыш:

– Мый тыланда полдышым пөлеклем. Но тудо тыглай огыл. Полдышым изишак йыгалташ але туржалаш гын, тунамак йомакым каласкалаш тўналеш.

Йолташ-влак пеш чот йывыртышт. Вуверкувалан таум каласышт.

Ынде нуно шинчымашке лекмышт годым пеленышт юзо полдышым налыт, вет тудо онай деч онай йомакым каласкала.

Юлианна ЧАПЛЫГИНА.
**Пошкырт, Мишкан,
Яныш Ялкайн лўмеш
марий гимназий.**

**I киловатт элек-
троэнергийым
аныклымаш мом пуа?**

Аныклена!

**1333 страницым печатлаш,
ноутбук дене 20 шагат
утла пашам ышташ лиш.**

Тале йӱр

Май мучаште мемнан кундемаште пеш кугу тале кудырчан йӱр каен шогыш. Тиде йӱрым изижге-кугужге вученыт. А вет тиде йӱр пакчакгӱргылан пеш чот пайдале. Кудырчӱ ден волгенчегын июль тылзым шарныктышт. Шошо мучашын пагытыштыже шагал годымжо тыгай йӱр йӱреш.

Илья НИКОЛАЕВ.

Морко, Энерсола.

Алӱна Глухова ден Анна Байкова книга лудаш йӱрлат, тыршен тунемыт. «Илыше классике» конкурсышто ик гана вел огыл почеламутым лудмаште тагасеныт. Коктынат йоча искусство школыш вашкат. Алӱна кушташ йӱрата. Артист койышыж дене калыкым куандара, мастарлыкшым тӱрлӱ конкурслаште ончыкта.

Авторын фотожо.

Аня вольный кучедалмаш секцийыш коштеш. Тагасымаште чӱчкыдын сеньгыше-влак радамыште. Медальже ятыр уло. Яра жапым ӱдыр-влак пырля эртарат. Нуно сай йолташ улыт.

Е.ИВАНОВА.

**27 июнь –
Колым
кучымо
тӱнямбал
кече.**

Сӱретым чылаште.

Шемеч ден пырыс

Онай сӱрет шинчашке перныш: Пий омарташте пырыс нералта. Мыжер коклаш сайракын урныш Да, нерым шупшын, йолжым пералта. Ок ырле пий, ок кай воктечын, Шыпак коклан ончал колта унам. Лач южгунам ышта ик шечым, Шона чай: «Варарак канаш шуам». Кочкаш Шемечлан шӱрым луктын, Шып эскерен ончен шогем мяят. А пырыс, омарта гыч лектын, Пелештыш пуйто «каналтет тыят?» Кеч пырыс еҥ коклаште

коштшо,
Йолташыж деке
чӱчкыдын мия.

Кенеж ма теле –
толын кошто,
Айдеме семын
тек келшен ила.

Е.СЕРГЕЕВА.

Калыкпале

Кас еда вӱд воктеке курныж тӱшка погына – тӱтан лийшашлан.

Индекс: Марий Элыште,
Пошкырт ден Татарстан
кундемлаште - П4696.
Тираж 1150 экз. Заказ
Формат – А-4-8.
Директор-тӱҥ редактор
Л.В.СЕМЕНОВА.

E-mail: yamde_lii@mari-el.ru,
yamde_lii@mail.ru
Сайтын адресше: yamde-lii.pro,
Тел. 8(8362) 45-22-82(факс)

УЧРЕДИТЕЛЬ-ВЛАК: Марий
Эл Республикысе культур, печат
да калык-влакын пашашт
шотышто министерстве, «Ямде
лий» газет» кугыжаныш уни-
тарный казна предприятий.

Газетым редакцийште погы-
мо да верстатлыме, «Марий Эл Республикысе Правительствын типо-
графийже» ООО-што ямде оригинал-макет гыч савыктыме. Типо-
графийын адресше: 424000, Йошкар-Ола, Комсомольский урем, 112.

Газетым Массовый коммуникаций
сферыште да культур наследиим
аралымаште законодательством шук-
тен шогым эскерше Федеральный
службын Приволжский федеральный
округысо управленийыштыже регист-
рироватлыме.
Номер – ПИ №ФС 18-1999,
2005 ий 10 февральште пуымо.

0+

Печатыш пуымо жап – 14-00,
фактически – 13-00

Авторын да редакцийын шоныма-
шышт тӱрлӱ лийын кертыт. Се-
рыш-влак мӱнгеш огыт колталт.
Ак – кутырен келшыме почеш.

Редакцийын да издательын адресше:
424006, Йошкар-Ола, СССР
Вооруженный Вийын
70-ше идалыкше урем, 20 (почтовый)
Эгерӱмбал Амстердам, 1
(фактический).

